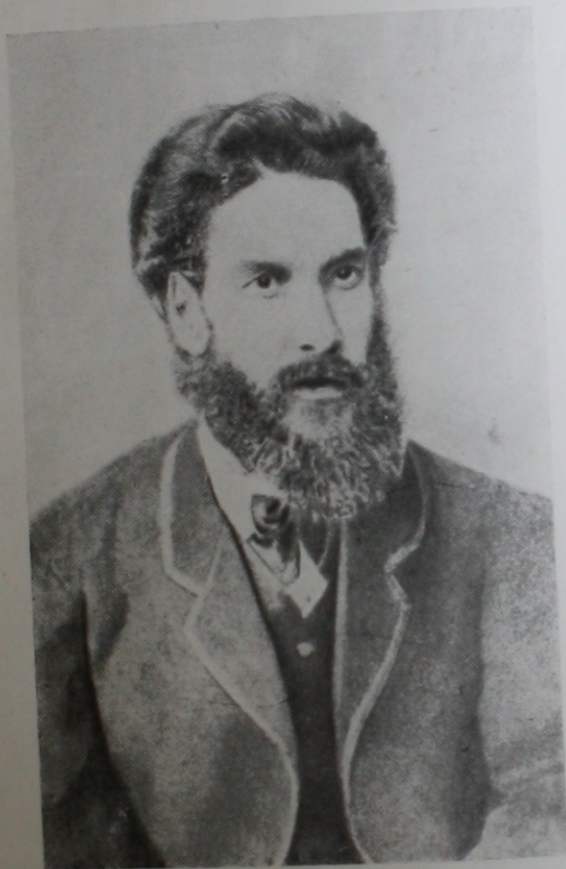

П 82 Б.2
Б 63

НЕШО БОНЧЕВ

Нешо Бончев

Н Е Ш О Б О Н Ч Е В

ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА
и ПУБЛИЦИСТИКА

*Под редакцията
на Петър Динеков*

СОФИЯ • 1962

Б Ъ Л Г А Р С К И П И С А Т Е Л

ПРИЛОЖЕНИЕ

БЪЛГАРСКИ НАРОДЕН СБОРНИК

Събран, нареден и издаден от Василия Чолакова. Част I. Болград, 1872 8^о, стр. 356 (без страниците на предговора и имената на спомоществателите. Предговорът се състои от 18 стр., а списъкът на спомоществанията от XII стр.). Цена (отпърво назначена 4, а сега) 5 франка.

Най-сетне излезе на свят първата част на многоочаквания г-н Чолаков «Български народен сборник». Тая книга, ако гледаме по заглавието ѝ и особено по изложението на съдържанието и предговора ѝ, съдържа материали от полето на българската н а р о д н а книжнина, сиреч съдържа народни песни, пословици, гатанки, баяния, приказки, обичаи и пр. Повече от 30 години се минават, откато се е започнало по нещо да се появява сам-там от такива наши материали, а именно между година 1830 и 1840 срещахме най-първо няколко български народни песни, обнародвани в хърватското периодическо списание «Kolo»¹; в г. 1842 издаде г. Иванчо Богоев (Андреев, а сега д-р Богоров) в Пеща една малка книжка с народни песни български; след това излязоха няколко български народни песни и в «Цариградски вестник»;

¹ Мислиме, тие песни да е събрал и дал В. Ст. Караджич за обнародване в «Kolo».

в г. 1852, ако не се лъжем, излезе в Цариград едно малко песнопойче с народни песни; между които имаше обаче и други; в г. 1855 в Петербург излязоха няколко български народни песни от П. Р. Славейкова; в същата 1855 година издаде г. Безсонов в Москва читав сборник с български народни песни, придружени с доста добри забележки и особено с една пространна разправа за българският език и за казаните песни; после срещаме няколко свои народни песни в забележките на «Горски пътник» (от Раковски, издаден в Нови Сад, 1857); няколко български народни песни намерваме и в следните две от Раковски издадени книги: «Показалец» (в Одеса, 1859) и «Няколко речи о Асеню Първому» (в Белград, 1860); такожде и в «Българските книжици» (издавани в Цариград от г. 1858—1861) обнародваха се доста наши народни песни; в г. 1860 излязоха «Народне песме македонски бугара» от Ст. Верковича (в Белград); в г. 1861 братия Миладиновци издадоха в Загреб «Български народни песни»; няколко народни песни срещаме и в «Дунавски лебед» (издаван в Белград от г. 1860—1861); г. Л. Каравелов издаде в г. 1861 «Памятники народного быта болгар» (в Москва), в която книга освен до 3000 пословици намерваме и няколко песни и приказки; в г. 1865 Раковски издаде в Букурещ своята «Българска старина», гдето и там срещаме няколко народни песни; в г. 1868 обнародваха се няколко песни народни в «Общ труд» от Т. Икономова (в Белград); в г. 1869 г. М. С. Милоевич издаде в Белград «Песме и обичаи укупног народа српског», между които «песме» една голяма част има чисто български (преправени на сръбски от г. Милоевича при помощта на почтения ни еднородец г. Стояна Везенкова). От изложените дати виждаме, че едвам от 10—15 години се е подбрало по-много да се докачва и изработва полето на българската народна книжнина.

Трябва всеки да предполага, че г. Чолаков е добре изучил и, без съмнение, познава основателно всичко, що се

е изработило досега на това наше поле; освен това трябва още да предполагаме, че господство му, преди да стъпи на казаното поле да работи и дору да се е решил да тури под печат гореозначения свой «Български народен сборник», първо ще да се е потрудил да се запознае достатъчно и с народната книжнина поне на другите словенски народи, особено с народна книжнина на сърбо-хърватите, които от всичките други словенски народи успели са досега най-добре да си обработят народната книжнина. И това г. Чолаков е можал да постигне толкова по-лесно и по-основателно, защото сръбско-хърватският език за българин е най-достъпен, па и сам г. Чолаков ходил е неведнъж в Сърбия и Хърватско, та е можал тамо да изучи непосредствено всичко, що му е трябвало за неговото толкова важно, полезно и благородно предприятие. Само ако така предварително е постъпил г. Чолаков, можил е удовлетворително да си уравни пътя, за да изработи нещо добро за сегашно време от народното книжовно поле и да бъде, от друга страна, в положение да даде пълно оценение върху достойнството на всички досега излязъл материал от българската народна книжнина. И както сам г. Чолаков казва в предговора си, че от 10 години насам се труди на тая работа, напълнихме се с надежда радостна и с немалко върване, че г. Чолаковият труд ще бъде нещо основателно, ако не превъзходно.

С такава блага надежда и уверение посрещнахме тоя «Български народен сборник» и като прочетохме 2—3 страници от предговора му, нашата надежда и уверение не се поклатиха още. Но като преполовихме и довършихме предговора, изгубихме уверение и всяка надежда за превъзходство на казания г. Чолаков труд. С толкова по-голямо любопитство поехме да разглеждаме самия материал на сборника и след разгледването си ний дойдохме до уверение съвсем друго за достойнството на г. Чолаковия труд; той излиза една твърде слаба работа, неговото достойнство стои много по-

долу от труда на братия Миладиновци, макар че г. Чолаковий труд излиза цели десет годин по-сетне от труда на братия Миладиновци, а в сравнение с отличните сръбско-хърватски такива произведения този сборник е нищо и никакво. При едно просто само разгледване на този сборник всеки читател това ще забележи най-първо, че същият сборник е без план — без ред и без цел «събран, нареден и издаден». В този сборник ний срещаме твърде малко материал от самото Чолакова събран и нареден, па и този същият е тъй несвестно и тъй небрежливо събран и нареден, щото ний се почудихме на г. Чолакова как е дръзнал да издаде за пред света такава работа в година 1872! Па и другата по-голяма част на материала в този сборник, която част е само доставена г. Чолакову, а събирвана и нареждана от други хора, и този материал, току-речи, всички, откъм събиране и нареждане не пада по-долу в недостойнството си от другия материал, който е събран и нареден от самото г. Чолакова. Но тука не е за чудо, гдето намерваме в сборника на г. Чолакова и доставеният нему от други хора материал да не заслужва голяма прехвала, когато таква цена, даже и по-долна, има и от него (г. Чолакова) събраният и нареден материал. Тука говориме изобщо; но от подробното си разгледване не можем да не кажем, че има в сборника някои и други материали, доста съвестно записани. Ала според както изисква строгата наука и според улесненията, с които е можил да се ползва г. Чолаков, няма отистина нищо събрано и записано в неговият сборник. Г-н Чолаков в пространния си предговор впуснал се да ни разправя философски за важноста и значението на народните умотворения на кой да е народ, за ползата, която може да придобие един народ от изучаването на своите народни (простолудни) умотворения и пр. Но от материала в сборника му ний виждаме, че г. Чолаков никак не разбира важноста и значението на народното умотворство, защото ако

отистина отбирваше, той не щеше да има в сборника си тъй безграмотно събран, нареден и издаден материалът. В многоглаголственият си предговор г. Чолаков ни приказва още и за начина, как трябва да се събирват народните умотворения. Това място в предговора е най-смешното и най-безочливото. И ний, като бяхме разгледали вече материала в сборника на г. Чолакова и като знаехме как несвестно и небрежно е събирван и нареждан този сборник, имащиц пред вид, що казва г. Чолаков в предговора си за начина, по който трябва да се събирват народните умотворения, спряхме се да помислим каква е тази несъобразна работа в предговора със съдържанието на сборника — и като премислящи така, рекохме да прекараме още веднъж целия предговор. И от това свое второ прочитване на предговора ний доидохме към едно твърде неприятно и прискрбно съмнение, че надали произлиза и самият този предговор от перото на Василия Чолакова, защото и сам господство му трябва да ни даде за право, че казаният предговор почти в нищо не се среща (съответствува) с материала на сборника му. Но това наше съмнение нека излезе съвсем безосновно, нека предговорът бъдеше целият от самото г. Чолакова, но тогаз с каква цел е писал този си предговор, когато не съответствува почти с нищо в материала на сборника? Не е ли с цел — да закрие недостойнството на материала в този сборник пред очите на читателите? А в такъв случай г. Чолаков не има ли читателите за твърде оскъдни откъм ум и разум?

Но г. Чолаков иска (в предговора си) да ни увери, че той е най-съвестно извършил всичко, което зависи от него, за да излезе сборникът му добър. Човекът десет години се трудил и други толкова жертви материални и нравствени бил положил, та в разстояние на туй време с толкова грижи и старание и с толкова ревностно прилежание, щото е могъл да извърши, ето че го изнася и представя на света. Ний обаче ще си позволим да кажем на г. Чолакова просто и ясно, че

той нее положил никакъв труд, нито е имал никакво присърце за тая работа, която си позволява сам да я нарича: десетогодишен негов труд. Тук за потвърждение на думата ни служи самият сборник с предговора му заедно; по-голямо доказателство и да търсим, не можем намери освен тойзи десетогодишен труд на г. Чолакова. Но господство му тук може да ни каже, че от тойзи му труд първата част (издаденият сега сборник) е най-слабата част. Можем ли обаче да повярваме, че г. Чолаков или който и да бил други ще издаде най-първо от многогодишния си труд най-слабата част? Но да се съгласим, че издаденият сега сборник на г. Чолакова е най-слабата част на 10-годишния му труд, ний обаче и от тая най-слаба част можем да си представим какъв може да бъде самият каймак на толкоз годишния му труд.

Но нека се държим току о издадения нине сборник. От тойзи сборник (и от предговора му заедно) ний се уверихме, че г. Чолаков няма нито понятие, а камо ли здраво и основателно познание за онова, що са досега превъзходно изработили в полето на своята народна книжнина русите, чешите и от югославенете, особено сърбите, които пред цял половин век са започнали да работят на туй поле с един начин най-благоразумен и които поради това са били първите ръководители и на самите руси в туй отношение. Па и немците от някои свои учени мъже, особено от братия Гримови, имат по тая част прекрасни и даже най-добри работи. Но за тях и за други чужди нам народи не щем и да споменуваме тука. Техните трудове може да не са никак достъпни за г. Чолакова, па и да са му достъпни, те не са му толкоз били потребни. Но г. Чолаков, ако се е наел, както мислехме и се надявахме всинца, да събирва и изучва българското народно умотворство — според искането на науката, трябва непременно да знае всичката отбрана литература по тая част както на словенските, така и на другите европейски народи. Исти-

на, че н[а]пр. Вук Стефан Караджич, който преди 50 и повече години подбра да изучва сръбската народна книжнина и да ѝ събирва материалите от устата на народа, не знаеше нищо повече, освен да чете и пише, и пак извърши тая работа тъй майсторски, щото си увековечи името. Но Караджич беше роден за таква работа. С такъв дух, с такъв талант и енергия, с каквито беше надарен Караджич, твърде малцина хора се раждат на света. А който няма потребните способности за някоя работа, която би иначе желал да извърши, той може да си постигне желанието до известна степен доста добре, но само ако положи за това всевъзможен труд. Без труд не може да се направи нищо добро. Та и най-даровитите без труд не могат извърши нищо порядочно. Но от г. Чолаков ний не искахме чак толкоз много трудове върху предприятието, за което се бил заловил още преди десет години. Стига господство му да беше се запознал критически поне с това, което е досега събрано и издадено на български от полето на народната ни книжнина, и стига ако беше положил малко трудец да усвои наставленията за начина, по който трябва да се събирват и изучват народните ни умотворения, които наставления още преди 2—3 години станаха през печата доволно известни на публиката ни въобще. И затова искаше ли се никакъв особен труд и големи жертви? Кое то досега е събрано и издадено на български от народните ни умотворения, изложихме по-горе и всеки вижда, че за един добросъвестен челяк не е трябвало трудове и жертви да се запознае по-отблизо с всички тие материали. А г. Чолаков не е счел за нужно да се запознае барем с по-сериозните от тях. Колкото пък за гореспоменатите наставления, те се обнародваха най-първо в «Право» в г. 1869, подире и от други някои български вестници; мислим да не се лъжем, ако кажем, че те — под име «Писмо до българските читалища» — се напечатаха и на отделни листове, както и че ги препечати и г. Данов в календаря си за г. 1870. В това отношение г. Чолаков можеше

да се ползува и от първата книжка на «Пер. списание» (виж стр. 12—16, г. 1870). Та и действ. членове на Бълг. кн. дружество още преди две години съветоваха г. Чолакова неведнъж как трябва да следва делото си.

Но тук господство му ще ни каже, че не му е трябвало толкова да обръща внимание на тие работи, защото знае твърде добре, що върши, или че не е можил да се ползува нито от писмените, нито от устните тие наставления, защото до преди две години вече имал е събран и нареден материала на издадения си ниве сборник и че не можил освен да издаде тойзи сборник, както е. Но като го издадохте, господине Чолаков, тогаз считате ли тая работа за добросъвестна от вас, когато вече сте бил уверен, че приготвеният материал за издаване не е като хората събран и нареден? Да речем тука, че ще кажете: «Както можих и което можих досега, това издадох, и не можах да не го издам, защото бях се вече свързал с публиката.» С туй не можете да се оправдавате, г-не Чолаков, защото ний искаме от вас работа здрава, а не такваз, каквато ни сега подавате; публиката не дава парите си за слаби работи, а ги дава за работи, които да хващат здраво място. Вашият сборник не струва, защото е слаба работа, та зле сте сторили, гдето сте го издали. Вий не трябвало да го издавате такъв, а на място това трябвало е да си дадете малко труд и предварително да се запознаете с всичко, което ви е необходимо, за да можете да следвате делото си така, както трябва; и подире вий лично да пребъдяхте в Българско няколко време между самия народ, от когото непосредствено да съберехте български народни умотворения и като една част съберехте и наредехте, както следва, тогаз да ги издадохте в сборник, който можехте да продавате двойно по-скъпо, отколкото продавате издадения си ниве сборник, макар да издадохте сборник много по-малък от сегашния си. Така трябваше да направите, г. Чолаков. А вий прибързахте и издадохте сборник, от който народът ни няма да види истинна

полза. И тая ваша погрешка е за неопростяване, толкова повече че вий бяхте още на време предварен — да не я правите.

Нека да се повърнем пак на предговора, да укажем още на някои в него неуместни и детински изказвания от г. Чолакова. «Великият учен словенски мъж г. Щросмайер¹ е още в 1861 година... беше най-главната побудителна причина, гдето ние още оттогава се решихме да събираме из отечеството си народните нрави, обичаи, приказки, песни и т. п.» — казва ни г. Чолаков во предговора си на стр. VIII. Ще попитаме г. Чолакова да ни каже, дали тъй е мислил Щросмайер¹ да събирва г. Чолаков българските народни умотворения, както ги намерваме сега в издадения му сборник? Тук ще ни каже г. Чолаков, че той знае как трябвало да си върши работата, но че на всяко място и на всеки час при извършването на работата си той срещал навсяде безброй спънки всякакви, за които спънки тоже се погрижил (господство му) да даде прилично изложение в предговора си и следователно, че му дохожда много чудно, гдето ний не искаме никак да знаеме за тях спънки. Ний знаеме и напълно вярваме г. Чолакову, че е срещал такъвиз спънки, но за работата, за която е думата ни тука, ако той е имал потребните способности и особено ако би да е имал истинна ревност, което е главното за успеха на всяко предприятие, той непременно можеше да надвие такива даже и по-големи спънки. И Вук Ст. Караджич биде от други хора² подбуден за подобна работа както г. Чолаков

¹ Щросмайер е родом хърватин, по вероизповедание — католик-епископ Дяковски в Славония. Той по своето безкрайно родолюбие и щедрота, по своето дълбоко учение и човеколюбие почита се за първи югословенски мъж. За просвещението на своя народ подарява милиони грошове; само за българите има досега — което е известно — да е подарил повече от 100 000 гроша, с половината на които напечатиха се «Българските народни песни» от братия Миладиновци.

² Известният славист Копитар во Вена е дал най-първо повод на Вука Ст. Караджича да си посвети живота

но г. Караджич извърши чудеса, извърши дела, които имат вечна цена, макар че се залови за работа още преди 50—60 години. А г. Чолаков що извърши досега, когато от 10 години насам полага толкоз трудове и когато 50 години по-подире от Караджича започнал делото си? Или преди 50 години не е имало из сръбските старни в Турско и Австрия таквиз спънки, каквито е имало в Българско от 10 години насам? В едно дълго време Караджич беше подложен да среща тъй много и тъй големи спънки, щото никакво сравнение не може да бъде между тях и онези, за които ни приказва да е срещнал г. Чолаков при работата си. Всичката, току-речи, сръбска журналистика, както и повечето сръбски тогава «учени» хора водиха цели 30 години люта борба с Караджича срещу неговото направление и идеи за въздигането и образованието на сръбския език. Освен това австрийското правителство, а не по-малко и правителството на младата сръбска държава (Сърбия) немилостиво гонеха Караджича и неведнъж са го изтирвали вън от границите, на чужди старни да тегли с фамилията си наедно всякакви неволи, като нямаше никакъв особен имот за по-охолна прехрана; едвам от г. 1835 започна да се поулеснява откъм пари. И пак надви противниците си, юнашки прекара всичките други трудности и до края на живота си (1864 во Вена) действова и извърши такива работи в полза на своя народ и въобще за науката, с които си уплете венец на вечна слава и почет от всички учен свят. Тайната на тойзи Вуков успех не беше друго освен неговата естествена дарба и — най-главно — неговата безкрайна любов и трудолюбие към делото си.

Но защото не всеки може да бъде като Караджича, затова и ние не чакахме от г. Чолакова дотолкова велики дела, но

с трудове в полето на сръбската народна книжнина, което е станало към края на г. 1813.

За Караджича виж на пространно в Nauč. Slov. Rieger, díl IV, Прага, 1865, стр. 544—548.

и не искахме да изработи такова дело, както е издаденият му сборник. Ний щяхме най-сетне да се благодарим и с толкова от него, ако беше казаният му сборник барем такъв, какъвто е сборникът на братия Миладиновци. Според сборника на г. Чолакова ний — българете — виждаме се много по-назад в г. 1872, отколкото сме били в г. 1861 откъм тая старна в нашия душевен живот, която се наел да обработва и г. Чолаков. Мъчно ни е, гдето тъй се излъгахме в големите си надежди, които имахме в душата си за 10-годишните трудове на г. Чолакова, към когото обаче трябва да бъдем тук по-справедливи, защото не е той сам виноват в това — има и други покрай него. Някои от по-известните български публицисти, каквито ги имаме на днешен ден, бяха проглушили ушите на публиката с велегласни препоръчвания на издадените трудове на г. Чолакова. Друго е да има човек в себе си частно надежда и даже вярване за някое предположено дело, а друго е, преди да види самото дело, да изказва публично тези надежди и вярвания за него с бомбастични провиквания. Такива глупави препоръчвания, които правят някои наши публицисти, принасят двойни вреди: едно, препоръчваният с тойзи начин се разгалва и започва да мисли бозна що за себе си, ако той не е такъв, за какъвто го препоръчват; друго, публиката изгубва всяко доверие, когато види, че препоръчаните ней дела не са таквиз, за каквито са ѝ ги препоръчали. От това произлиза ли някоя полза за народа ни?

Ето от такива причини и г. Чолаков се поразгалил и вече има себе си за авторитет, комуто трябва безусловно да вярваме. Свидетелство за това служи ни предговорът му в сборника, гдето господство му с един доста сполучливо авторски тон иска да ни увери, че напълно познавал своя предмет, но че не успял да го изработи, както трябва, защото срещнал грамадни спънки, та и според това и публиката няма, разбира се, да му дири твърде кусур. Па и кой би дръзнал да търси тука кусури, когато такъв авторитет говори за себе си

си сам, че знае превъзходно, щото трябва да знае, и поради това че щял бил да извърши и делото си тъй превъзходно, ако да не бил злочест да срещне спънки за неизказване!...

Но г. Чолаков може най-сетне да ни каже, че говориме за сборника му с общи черти, а не влизаме в подробности, за да укажем на хората в кое именно се състои недостойнството на сборника му. Не само господство му, но и други много подобни нему авторитети наши ще ни кажат така, но те с това ще да засвидетелствуват изново, че не знаят що казват. Като указваме на достойни трудове по тая част, които сравняваме с труда на г. Чолакова, и при извършването на които трудове е имало много по-големи спънки, и като наумяваме, где що се е писало и обнародвало на български за способа как трябва да се извършават такъвиз трудове, трябва ли повече да говориме още? Да говориме повече, ще рече да повтаряме — нещо, което е излишно.

Но нека бъде. Само засега ний вече ще да прекъсваме тука речта си, която и тъй стана много дълга и на която обаче пак ще се повърним сидущите книжки и ще влезем в някои подробности, доколкото е потребно — при разгледването сборника на г. Чолакова. Признаваме се искрено, че ако тойзи труд беше първо произведение в нашата книжнина по своя род, не заслужаваше нито сега тъй надълго да говориме за него и ний не щяхме да бъдем толкова строги в разгледването си на това произведение. Но ний имаме вече по-много произведения като него, даже и по-добри (напр. от бр. Миладиновци), и тези произведения са излезли на свят още преди 10 години. Затова и ний на можехме да бъдем по-снизходителни към труда на г. Чолакова, макар господство му да се извинява в предговора си. Пълно снизхождение заслужва само онзи, който върши някоя работа, без да съзнава, че я върши с погрешки и недостатъци; а г. Чолаков, който сам съзнава погрешки и недостатъци в издадения си сборник, заслужва ли по-голямо снизхождение от онова, което му правим сега, като издаде тоя

сборник със съзнаните от него погрешки и недостатъци? Както и да е, но работата е важна и — много важна, па и г. Чолаков като се кани да я продължава, ний счетохме за първа своя длъжност да произнесем пред публиката това свое съждение върху издадения му сборник и да покажем на господство му най-добрия път, по който трябва занаяпред да следва започетото си дело, ако иска идущите му сборници не само да се разпродават и скоро, и изгодно, но и да принесат желаемата полза на народа ни и на българската наша бъдуща наука.

Прочее, ако г. Чолаков мисли отистина сериозно да продължава тая работа, никак не ще се обезсърчи от сегашното ни тук колкото строго, толкова и справедливо разгледване труда му и ще извърши всичко, що му е необходимо, за да излязат бъдущите му трудове напълно удовлетворителни, ако не превъзходни.

Още две-три думи и свършваме засега.

В края на страница XXII и на другата XXIII страница в предговора си г. Чолаков ни обажда, че българете нямат още свършено, напълно определено правописание и че само Бълг. кн. дружество било приело да употребява «едно доста сполучливо правописание», което и господство му благоизволил по това да приеме засега и занаяпред, макар че не му се аресвало напълно; г. Чолаков ни разправя и кое именно не аресва тук в правописанието, което употребява казаното дружество и което дружество, продължава г. Чолаков, «не се реши да направи свършено решителна крачка, а се ограничи само с половинна крачка». Най-сетне господство му изказва надежда, че Бълг. кн. дружество не ще остави тойзи въпрос така недовършен, а в скоро време ще му даде решителен край. При тойзи случай г. Чолаков прави и една своя филологическа забележка за е р о в е т е накрай думите и пр.

Разбирате ли, г. Чолаков, що говорите и тука? Ние не ви вярваме, защото иначе щяхте да забележите, че колкото за народните умотворения Бълг. кн. дружество още от самото

си начало направи съвършено решителна крачка в правописанието си, както свидетелствуват за това всичките досега излезли книжки на Пер. му списание, гдето има материали от народните ни умотворения обнародвани. И това именно правописание трябваше и трябва господство ви да приемете, а не онова, което е преходно и привременно засега и което дружеството с време тъкми да замени с другото постепенно, дору се понавикнат читателите на него. Трябвали и тук да казваме на г. Чолакова, че не следвал делото си с пълно присърце, като изоставил от вниманието си и тая толкоз очевидна работа?

В предговора си г. Чолаков имал добрината да ни определи и важността, значението и ползата от изучаването на народните облекла (костюми). Ала от издадените му костюми всеки ще се увери като нас, че г. Чолаков толкоз отбирал от народните ни облекла и толкова старателно е умял да ги събере, нареди и издаде, както и самия свои цял «Български народен сборник». Г. Чолаков ни представлява един млад българин от Шопско с брада и една българка из Тракийските старни с кобилица за вода, която има вратовръзка около ризата си на врата. Нийде в Българско — нито в Шопско — ний не сме виждали, нито чули млади българе (селени, защото само у селените намерваме чисто народно облекло) да си пущат бради, нито селенки момичета да носят вратовръзки около шията си като премияна (труфило). Наистина, ний не познаваме тъй добре, както г. Чолакова, народа си, неговия дух, «неговът естетичен вкус» и пр., та може на сегашните българе — селени и селенки естетичният вкус да е станал брадат и с вратовръзки! Но ний мислим, че тука само на г. Чолакова естетичният вкус е играл ролята гдето в издадените му облекла намерваме твърде смешни и безесетични чърти, които придават на цялото изображение такова достойнство, каквото н[а]пр. изображението на един белгиец-селенин, който да се представлява в него

с народното си облекло, но главата му да е обръсната и само на върха ѝ да има едно перчанче като на един селенин-турчин. С една дума, и в издадените костюми на г. Чолакова, гдето господство му има повече намеса, там има и значителни погрешки. Само от лява старна фигурите са добре представени, както старите, така и младите българе от Шопско. Но тези подирните са извадени още в г. 1860 не от г. Чолакова, а от софийския учителя, покойнаго С. Филаретова, който от тях беше дал на братия Миладиновци и други беше пратил в г. 1861 до свои приятели в Прага.